

نکاتی پیرامون کتاب‌های راهنمای معلم

سرمقاله

روح‌الله خلیلی بروجنی

www.avang.org

اشاره

نخستین کتاب راهنمای معلم فیزیک در طول تاریخ آموزش فیزیک در کشورمان، در سال تحصیلی ۸۵-۸۴ برای کتاب فیزیک (۱) و آزمایشگاه در دسترس برخی از معلمان فیزیک سراسر کشور قرار گرفت. این کتاب که با لوح فشرده‌ای نیز همراه بود با استقبال نسبتاً خوب مواجه گردید. پس از آن جمعی از علاقه‌مندان به ارتقای آموزش فیزیک مأموریت یافتند تا برای دو کتاب فیزیک (۲) و آزمایشگاه و همچنین فیزیک (۳) و آزمایشگاه دست به برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های راهنمای معلم بزنند. اینک پس از چندین سال جوشش و کوشش این دو کتاب جامه‌ی طبع به خود پوشیده‌اند و در آستانه‌ی سال تحصیلی ۹۰-۸۹ در دسترس معلمان فیزیک قرار خواهند گرفت. همچنین طبق برنامه قرار است در همین سال تحصیلی کتاب راهنمای معلم فیزیک (۱) و (۲) پیش‌دانشگاهی به جامعه‌ی معلمان فیزیک تقدیم شود. به این بهانه و در ادامه‌ی این یادداشت کوتاه، نگاهی خواهیم داشت به سابقه‌ی نشر کتاب‌های معلم در دنیا و تحولاتی که از سر گذرانده‌اند.

۱. نزدیک به ۷۰ سال از عرضه‌ی نخستین کتاب‌های راهنمای معلم در دنیا می‌گذرد. در آن زمان هدف از انتشار این کتاب‌ها برای معلمان ابتدایی این بود که به آن‌ها آموزش داده شود تا چگونه محتوای کتاب درسی را در کلاس به روش مؤثرتری ارائه نمایند. همچنین کتاب‌هایی که برای معلمان دبیرستان‌ها و کالج‌ها منتشر می‌شد، اطلاعات محدودتری داشت و بیش‌تر حاوی راهنمایی‌هایی برای پاسخ به پرسش‌ها، فعالیت‌ها و حل مسئله‌های کتاب بود. با این حال تألیف این کتاب‌ها با توجه به نوع اطلاعاتی که در آن‌ها ارائه می‌شد و انتظاراتی که معلمان داشتند، به مرور با انتقادهای زیادی مواجه شد.^۱

۲. در سال ۱۹۷۳ با ارائه‌ی گزارش کار گروه بین‌المللی تبیین هدف‌های جدید آموزش و پرورش در کتابی با نام «آموختن برای زیستن»^۲ و همچنین چاپ گزارش کار گروه بین‌المللی تعمق روی آموزش و پرورش و یادگیری در

فیزیک

شماره ۱، پاییز ۸۹
دوره ی بیست و ششم

قرن بیست و یکم در کتابی با نام «یادگیری گنج درون^۴» در سال ۱۹۹۶، تحولات زیادی در برنامه‌های درسی کشورها و از جمله کتاب‌های راهنمای معلم به عنوان جزئی از بسته‌های آموزشی رخ داد. به طوری که نمونه‌های امروزی کتاب‌های راهنمای معلم، در واقع کتاب‌های درسی دانش‌آموز همراه با حاشیه‌نویسی برای معلمان است. در حاشیه‌ی صفحه‌های این کتاب‌ها، رهنمودهایی برای معلمان در خصوص توجه به ایجاد انگیزه، توجه به پیش‌آموخته‌ها، توجه به فرایند تولید مفهوم، توجه به یادگیری مشارکتی، تعیین حوزه و محدوده‌ی یادگیری، ترسیم چشم‌اندازی از ارتباط درس با زندگی، توجه به کج‌فهمی‌ها، روش‌های آموزش و شیوه‌های ارزشیابی از فراگیران ارائه شده است.

۳. مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که در تألیف کتاب‌های راهنمای معلم از معیارهای واحدی پیروی نشده است. اما آنچه بیش‌تر متخصصان آموزشی در ارزیابی کتاب‌های معلم به آن توجه دارند این است که یک کتاب راهنمای معلم مفید، کتابی است که به معلمان کمک کند، تجربه‌های خود را سازمان دهند، بدون آن‌که به آن‌ها تجویز شود چه کاری را باید انجام دهند. مطالعه‌ای که در زمینه‌ی انتظارات معلمان از کتاب راهنمای معلم در ایران انجام شده است^۵، نیز نشان می‌دهد که معلمان ابتدایی، راهنمایی و متوسطه، در خصوص اجزای کتاب راهنما، چندان توافقی با هم ندارند.

۴. اگرچه نحوه‌ی اجرای توصیه‌های راهنمای معلم، از معلمی به معلم دیگر فرق می‌کند و میزان پایداری آن‌ها به استفاده از رهنمودهای آن یکسان نیست، اما شواهد نشان می‌دهد، راهنما به میزان زیادی بر رفتار معلمان در کلاس درس تأثیر می‌گذارد.^۶

۵. امید است مدتی پس از استفاده از کتاب‌های راهنمای معلم، پژوهش‌هایی در خصوص میزان بهره‌گیری معلمان فیزیک از کتاب‌های راهنما و نقش آن‌ها در بهبود و ارتقای آموزش فیزیک و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان صورت گیرد.

پی‌نوشت.....

۱. نخستین کتاب درسی فیزیک

(ترجمه) با نام فیزیک نساوی

در سال ۱۳۳۷ شمسی و

نخستین کتاب درسی فیزیک

(تألیف) با نام حکمت طبیعی

- اصول علم فیزیک در سال

۱۳۵۶ شمسی در تهران به

طبع رسیدند. همچنین شروع

نخستین برنامه‌ی رسمی

آموزش فیزیک به سال ۱۳۹۳

شمسی باز می‌گردد. (تاریخ

آموزش فیزیک در ایران را

در کتابی به همین نام نوشته‌ی

اسفندیار معتمدی می‌توانید

دنبال کنید.)

2. Encyclopedia of Curriculum (1994) . MC Neil, Teacher's Guide, Page 81-83.

3. Learning to be

4. Learning: The Treasure Within

۵. صفوی، امان‌اله و معافی،

محمود (۱۳۶۹). ویژگی‌های

راهنمای معلم، دفتر برنامه‌ریزی

و تألیف کتب درسی.

۶. نگاه کنید به مقاله‌ی «کتاب

راهنمای معلم در چشم‌انداز

جهانی» نوشته‌ی محمود معافی،

رشد جوانه، شماره‌ی ۱۵.

